

STEELREPARATIES AAN 17e EEUWSE PIJPEN.

door Fred Tymstra

Enige tijd geleden wist ik de hand te leggen op een 17e eeuwse pijpenvondst met veel steelmateriaal. Tijdens het passen kwam ik een merkwaardige breuk tegen. De pijpensteel ging met een lichte knik verder en rond de plaats van de breuk waren slordige raderingen aanwezig, gelijk als aan de rand van de kop. (zie afb.1)

Na bestudering bleek de pijp al eerder op dit punt gebroken te zijn geweest, namelijk vóórdat ze gebakken werd. Al verder zoekende kwam ik nog enige reparaties tegen, die toentertijd mogelijk bleken aangezien de klei nog niet volledig doorgedroogd was.

Aangezien de radering op de kop gelijk is aan die op de breuk, kan men er van uitgaan dat hiervoor hetzelfde stuk gereedschap is gebruikt. En dat zou betekenen dat de tremmer of tremster in vroeger jaren de breuk hersteld heeft.

Om de reparatie een goede kans van slagen te geven worden de twee leerharde steelhelften bevochtigd en daarna tegen elkaar aangedrukt. Vervolgens wordt over het breukvlak zachte klei gesmeerd. Er ontstaat dan een verdikking op de steel, die bewerkt wordt met het radeermes. Daardoor wordt enerzijds de aangebrachte klei nog eens goed aangedrukt, anderzijds wordt de reparatie gecamoufleerd door een eenvoudige steelversiering. Steelversieringen kwamen in de 17e eeuw veelvuldig voor.

Hebben de reparaties nu werkelijk geholpen?

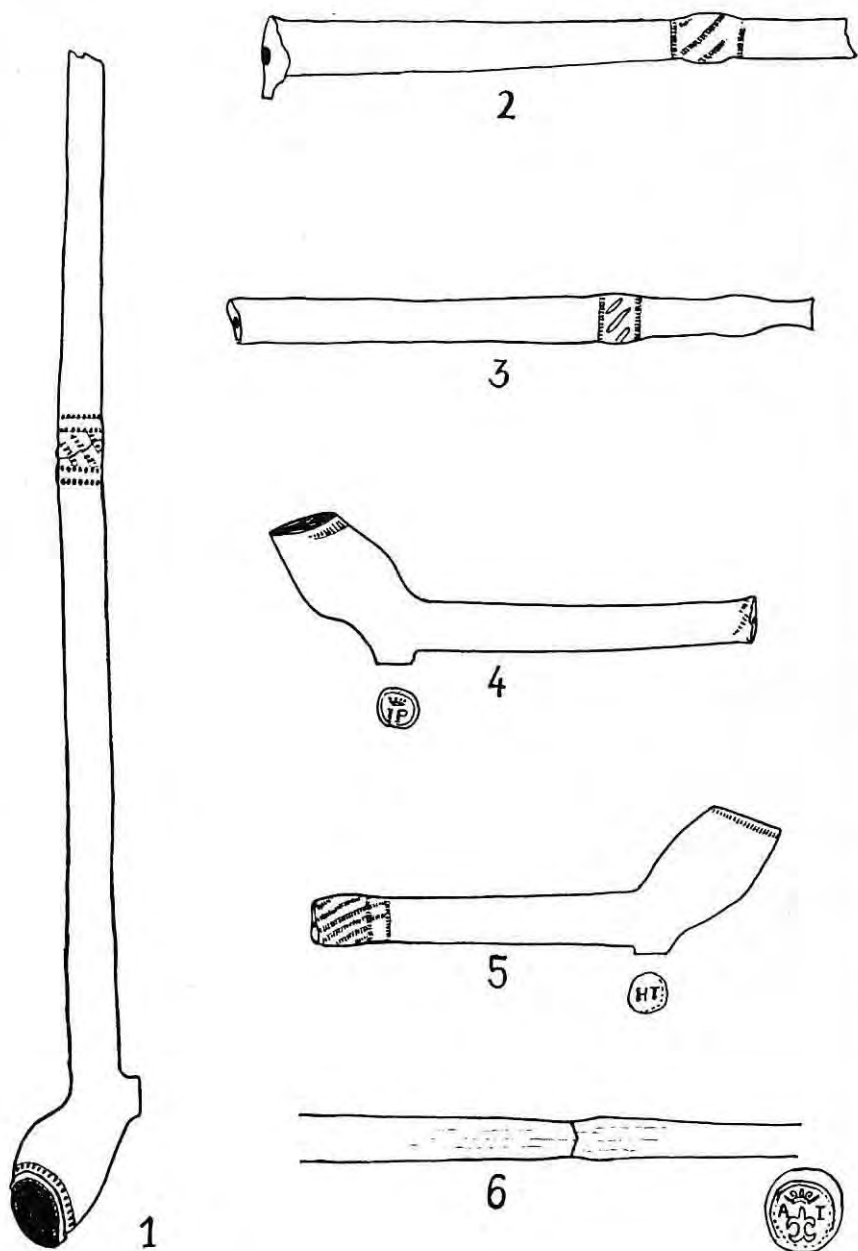
In ieder geval zijn alle steelfragmenten gerookt geweest, dus de pijp heeft na het bakken zijn dienst gedaan. Zelfs is gebleken dat enkele reparaties zo sterk waren, dat de steel naderhand op andere plaatsen gebroken is. (zie afb.2 en 3)

Maar dikwijls bleef de oude breuk het zwakke punt. (afb.1,4,5)

Een anderssoortige reparatie treffen we aan op een complete pijp. Na het samenvoegen van de twee delen zijn de stukken met de vinger stevig tegen elkaar aangedrukt. Daarna is de plek flink bewerkt met een agaaststeen (afb.6). Deze vorm van repareren is aanmerkelijk zwakker.

Ron de Haan maakte mij er op attent dat ook bij Engelse archeologen dergelijke reparaties niet onopgemerkt bleven. Bij de inventarisatie van het V.O.C.schip de " Vergulde Draeck " kwamen 3 reparaties voor, waarvan één afgebeeld is in het door de B.A.R. uitgebrachte boekwerk. (noot 1)

Het fragment met inventarisnummer 1028 GT toont een zeer eenvoudige reparatie. Twee evenwijdige raderingen (op elke steel-

Afbeelding 1 t/m 4, collectie F. Tymstra
 Afbeelding 5 en 6, collectie R. de Haan

helpt één) met een diagonale radering over het breukvlak. De techniek van bevochtigen, klei opbrengen en bestempelen wordt ook gebruikt bij het samenstellen van meerarmige pijpen. Zo af en toe worden kleine fragmenten in de bodem gevonden. Het fraaiste stuk, een negenarmige pijp bevindt zich in de collectie van de schrijver (noot 2). Het is nog onduidelijk waarom men deze pijpen vervaardigd heeft. Is het als experiment, grap of pronkstuk bedoeld? In Engeland zijn meerarmige pijpen ook bekend. Zo bestaat er een 7-armige pijp, waarbij de koppen uit verschillende mallen afkomstig zijn. De bedoeling is het vervaardigen van iets curieus.

- AFBEELDINGEN:
1. Ongemerkte pijp, ca 1630-1640, gebroken op de oude breuk.
 2. Geglaasd steelfragment, groffe reparatie
 3. Geglaasd steelfragment met geknepen steel. Fijne reparatie.
 4. Pijp gemerkt IP, ca 1630-1640, gebroken op oude breuk.
 5. Pijp gemerkt HT, ca 1630, gebroken bij de oude breuk.
 6. Detail van complete pijp, 29,8 cm lang, geglaasd, ca 1630.

Noten:

1. Green, Jeremy N. - The loss of the Verenigde Oostindische Compagnie Jacht Vergulde Draeck Western Australia 1656. Uitgave B.A.R. 1977
2. Tymstra, Fred - Katalogus stenen pijpen, 1978, blz.4
Tupan, H.R. - Wolken van genot, 1983, blz.36/37

NIEUW VERSCHENEN LITERATUUUR.

- Schäfke, Werner - Blauer Dunst, Vier Jahrhunderte Tabak in Köln. Uitgave Kölnisches Stadtmuseum, 1984.
- Holcik, Stefan - Fajky, Tatran Bratislava 1984. nr.61-563-84
Een Tsjechische uitgave met prachtige foto's.
- Brune D.F. - De Duitse reservistenpijp. Verschenen in Antiek, 19e jaargang nr.3, oktober 1984
-